

JOHNNY
Kniga

Y
O

K
O

ONO

ELÄMÄKERTA
DAVID SHEFF

SUOMENTANEET ARJA KANTELE & ULLA LEMPINEN

DAVID SHEFF

YO
KO
ONO
ELÄMÄKERTA

SUOMENTANEET ARJA KANTELE JA ULLA LEMPINEN

JOHNNY KNIGA
HELSINKI

Ensimmäinen painos

Copyright © 2025 by David Sheff

Englanninkielinen alkuteos: *Yoko – A Biography*

Simon & Schuster, New York

Suomenkielisen laitoksen © Arja Kantele, Ulla Lempinen ja Johnny Kniga 2025

Tekijänoikeuksien haltijat varaavat kaikki oikeudet seuraaville teoksille:

Otteet Yoko Onon laulujen sanoituksista © Lenono Music.

Otteet Yoko Onon kirjoista, runoista ja muista kirjoituksista © Yoko Ono.

Valokuvat Yoko Onon kokoelmasta © Yoko Ono.

Otteet John Lennonin kappaleista ”Cold Turkey”, ”Beautiful Boy (Darling Boy)”,

”Dear Yoko” ja ”Oh Yoko!” © Lenono Music.

Otteet Yoko Onon ja John Lennonin kappaleesta ”Imagine” © Lenono Music.

Bob Gruenin valokuvat © Bob Gruen.

Otteet Playboyyn artikkelista ”The Playboy Interview with John Lennon

and Yoko Ono” © Playboy 1981.

Otteet artikkelista ”The Betrayal of John Lennon” © Playboy 1984.

Otteet kirjasta *All We Are Saying: The Last Major Interview with John Lennon and*

Yoko, New York, St. Martin’s Griffin 2000 ja 2020. Haastattelu © Playboy 1984.

Johnny Kniga

An imprint of Werner Söderström Ltd

Lönnrotinkatu 18 A, 00120 Helsinki

ISBN: 978-951-0-47978-0

Painettu EU:ssa

Tuoteturvallisuusasioihin liittyvät tiedustelut: tuotevastuu@kniga.fi

Kyoko Onolle ja Sean Ono Lennonille

KIRJAILIJAN HUOMAUTUS

Osia tästä teoksesta on aiemmin julkaistu lehtiartikkeleissa, jotka olen kirjoittanut yksin tai toisten kanssa, muun muassa ”The Playboy Interview with John Lennon and Yoko Ono”, ”The Betrayal of John Lennon”, ”The Night Steve Jobs Met Andy Warhol”, ”Yoko Ono: How She Is Holding Up”; jonkin verran olen myös poiminut kirjastani *All We Are Saying: The Last Major Interview with John Lennon and Yoko Ono*.

Noita artikkeleita ja muita projekteja varten olen vuosien mitaan saanut joka kerta haastatella Yokoa useita tunteja. Olen myös viettänyt lukemattomia rupeamia keskustellen hänen kanssaan hänen elämästään ja työstään. Niistä tuokioista olen ammentanut kaikki tässä kirjassa esitetyt Yokon sitaatit, joille ei ole merkitty muita lähteitä.

Luettavuutta parantaakseni olen hionut joitakin sitaatteja ja tiivistänyt joitakin Yokon, Johnin ja muiden henkilöiden haastatteluja.

SISÄLLYS

PROLOGI	11
Cut Piece	
JOHDANTO	17
Valtameren lapsi	
ENSIMMÄINEN OSA	35
Taivaan pysyvyys	
TOINEN OSA	97
Yoko ja John	
KOLMAS OSA	227
Yoko yksin	
EPILOGI	345
Kaikki maailmankaikkeudessa on keskeneräistä	
Kiitokset	349
Lähteet	353
Hakemisto	391

PROLOGI

Cut Piece

NEW YORKISSA MAALISKUUN 21. päivän iltana vuonna 1965 virtasi väkeä Carnegien Recital-auditorioon. Katsomon veti täyteen taiteilija ja muusikko Yoko Ono, kansainvälisen avant-garden nouseva tähti.

Yoko asteli lavalle ja laskeutui *seiza*-asentoon jalat taivutettuina alleen. Seiza, japanilaisen perinteen mukainen 'oikea istunta', ilmentää kunnioitusta.

Kolmenkymmenen kahden ikäinen Yoko oli pukeutunut mustiin, ja pitkät, mustat, sivujakaukselle kammattut hiukset oli kiedottu sykerölle niskaan. Tyhjällä lavalla oli ainoastaan sakset lattialla hänen edessään.

Yoko kertoi esittävänsä teoksen *Cut Piece* ja kutsui yleisöä yksi kerrallaan leikkaamaan hänen vaatteistaan palan. Alkuun häntä lähestyttiin ja saksia käytettiin kohteliaasti, arkaillen. Kukin osallistuja nykersi pienen suikaleen hihasta, kaula-aukosta, neulepaidan ja hameen helmasta.

Esitystä seurasi taiteilija ja elokuvantekijä Eleanor Antin, joka kertoi myöhemmin: "Tunnelma muuttui ikäväksi ja uhkaavaksi,

kun muutama nuori mies rupesi leikkelemään rintojen ympäriltä isompia kaistaleita ja palasi sitten aina takaisin jonoon. Heitä nauratti kovasti. [Taiteilija] Carolee Schneemann meni yhden luo ja läpsäytti päin näköä, mutta sillä ei ollut mitään vaikutusta. Jui-pin sormia syyhytti päästä jatkamaan Yokon, uhriksi tarjoutuvan, kimpussa.”

Yksi kaveri kierteli Yokoa mieltien tarkkaan, mistä saksisi. ”Vaatii tarkkuutta”, hän tuumasi. ”Tässä menee vähän aikaa.” Leikelyään aluspaidan pois hän napsaisi rintaliivien olkaimet poikki. ”Nyt alkaa riittää”, tokaistiin katsomosta. Joku nainen parahti: ”Herranjestas, lopeta jo, mäntti!” Yokon katseessa häilähti pelko.

”Yoko antoi lavan taakse huomaamattoman merkin”, Antin kertoi. ”Väliverho laskeutui oitis, enempää ei ehtinyt paljastua. Performanssi oli päättynyt.”

CUT PIECEN ENSIESITYKSESSÄ Kiotossa vuonna 1964 lavalle astunut mieskatsoja oli kohottanut saksen kuin iskeäkseen. New Yorkin jälkeen, vuotta myöhemmin, Yoko toteutti teoksen Lontoossa, missä lavalle syöksähti useita ahnaita miehiä. He silpoivat pikapikaa sekä mekon että alusvaatteet, riisuivat taiteilijan ilkosilleen.

”Hirvittävän vaarallinen teos, etenkin siihen aikaan”, totesi Carolee Schneemann myöhemmin. ”Silloinhan feministinen tietoisuus vasta teki tuloaan – Ilmassa oli pahantahtoisuutta. Yoko haastoi pelottavia yllykkeitä tavattoman haavoittuvassa asemassa – siinä olikin teoksen unohtumaton voima.”

Ensiesityksestä oli kulunut yli puoli vuosisataa, kun New York Times vuonna 2020 loi katsauksen toisen maailmansodan jälkeiseen protestitaiteeseen ja nosti *Cut Piecen* kahdenkymmenenviiden vaikuttavimman amerikkalaisteoksen joukkoon.

CUT PIECEN TAVOIN Yoko muotoili monien muidenkin teostensa partituurit runonkaltaisiksi ohjeiksi tai kehotuksiksi tekoihin tai toimintaan. Usein hän toteutti niitä itse, mutta hänen ”kesken-eräisten” teostensa ohjeisiin saattoi tarttua kuka tahansa, ja jotkut, kuten *Cut Piece*, edellyttivät katsojan tai kuulijan osallistumista. Yleisön kutsuminen mukaan teoksen tekijäksi haastoi koko käsityksen siitä, mitä taide on. Noihin aikoihin miltei kaikki taiteilijat ilmaisu-muotoon katsomatta tuottivat valmiiksi työstettyjä töitä – kuvia, esineitä, näytelmiä, runoja tai sinfonioita – mutta Yoko pyysi yleisöä saattamaan monia teoksiaan lopulliseen muotoonsa konkreettisesti tai ajatuksissa. *Fly Piecen* yhden sanan ohje, ”Lennä”, kutsui lentämään joko lavalla, eli hyppäämällä erikorkuisilta tikkailta, tai kukin mieleksään. Ihmistenvälisen viestimisen hataruutta kuvaava *Whisper Piece* osallisti yleisöä rikkiäinen puhelin -leikkiin. *Bag Piece* kutsui astumaan isoon kangaspussiin, jossa sai tehdä mitä vain – riisuutua, tanssia, meditoida, ottaa torkut. Yoko selitti pussiteostensa ideaa: ”Jokainen ihminenhän on tavallaan pussissa. *Bag Piecessä* huomio kohdistuu pussin hahmoon ja liikkeeseen: siihen minkä verran ihmisestä näkyy. Pussin sisällä voi tapahtua paljonkin. Tai ehkä ei mitään.” Vuonna 1963 syntyi *Earth Piece* näennäisen yksinkertaisine ohjeineen: ”Kuuntele maapallon pyörimisen ääntä.” Lukija, ehdotan että sinäkin kokeilet. Laske tämä kirja käsistäsi ja koe Yoko Onon teos. Kuuntele maapallon pyörimisen ääntä.

”Yokon mullistava oivallus oli se, että taide suurelta osin tapahtuu ihmisen päässä”, taiteilija ja muusikko Laurie Anderson on kiteyttänyt. ”Siellä hänen teoksensa tulevat olevaksi.” Taidehistorioitsija ja kuraattori Reiko Tomiin mukaan: ”Yoko Ono on käsitetaiteilija, hän sanoo, ettei taiteeseen tarvita esineitä eikä edes materiaalia. Taidetta voi periaatteessa tehdä ihan vain ihmisen mielessä. Pään sisällä voi muodostaa maalauksen. Ajatuksissa voi saada aikaan tapahtuman.” Tämä oli uusi näkemys siitä, mitä taide ylipäänsä voi olla ja ketkä sitä voivat tehdä.

YOKO LOI ENSIMMÄISET mielikuvaharjoituksensa parikymppisenä, mutta niiden juuret ulottuvat lapsuuteen. Hän syntyi Tokiossa Yasuda-dynastian jälkeläisenä perheeseen, joka kuului Japanin liike-elämän vauraisiin mahtisukuihin. Lapsena Yoko eli ylettömän etuoikeutettua elämää palvelijoiheen, eliittikouluineen ja palatsimaisine kesä- ja talvikoteineen – kunnes sota sen kaiken katkaisi.

Yoko oli kahdentoista, kun Yhdysvallat maaliskuun 9. päivän päätteeksi 1945 pudotti Tokioon 1665 tonnia palopommeja. Suuri osa kaupungista tuhoutui, ja ainakin satatuhatta asukasta sai surmansa. Yokon isä työskenteli tuolloin Hanoissa, ja äiti ja sisarukset pakenivat puutarhan perälle kaivettuun pommisuojaan, mutta kuumetautista Yokoa ei lähdetty siirtämään huoneestaan. Yoko näki pommien putoilevan, kuuli ujellukset ja räjähdykset, tunsu maan järähtelevän – ja koki kotikaupunkinsa tulipalon.

Yokon äiti lähti lastensa kanssa evakkoon Naganon prefektuuriin erääseen maalaiskylään. Sieltä hän hankki talopahasen, jota ei ollut rakennettu valmiiksi asti, katon teko oli jäänyt kesken. Raha oli mennänyt arvonsa, ja elintarvikkeista oli pulaa.

Naganossa Yoko otti huolehtiakseen pikkuveljestään Keisukesta. ”Perhe kärsi nälkää, ja Kei näytti valtavan surulliselta. Silloin keksin, että ruokaa voisi kuvitella, voisi keksiä sellaisia aterioita, joista meille tulisi mahtava olo”, Yoko kertoi vuonna 2012. Hän ehdotti Keille alkajaisiksi jäätelöä. ”Katossa ammottavan aukon alla loikoillen ja taivaalle tuijotellen me Kein kanssa sitten ideoimme ilmaan ruokalistoja, käytimme kuvittelukykyä selviytymiskeinona.”

”Itse keksityt ateriat, kuviteltu ruoka. Se oli siskoni ensimmäinen käsitetaideteos”, Kei totesi vuosikymmeniä myöhemmin.

CUT PIECE ON merkinnyt eri ihmisille eri asioita. Monet ovat nähneet sen feministisenä teoksena, joka käsittelee naisten haavoittuvuutta ja heihin kohdistuvaa väkivaltaa.

”*Cut Piece* on kanonisoitu feministisen taiteen karmaisevimpien ja kiehtovimpien teosten joukkoon. Se välittää vavahduttavasti monien naisten kokemuksen elämisestä kehossa, johon muilla on mielestään oikeus kajota”, kirjoitti kriitikko Zoë Lescaze vuonna 2022.

Yoko ei kuitenkaan myöntynyt kertomaan, mitä hän *Cut Picella* tarkoitti. Hänen puolestaan teos saattoi sisältää mitä tahansa, mitä joku siinä sanoi näkevänsä. Se nimenomaan oli hänen keskeneräisen taiteensa ydinajatus. Yoko loi teoksia, jotka yleisö sai todellistaa. Esiytyksissä hän luovutti kulloisenkin työnsä yleisölle, luopui siitä kuten *Cut Picessa* lempivaatteistaan. Teoksista tuli ottajiensa omaisuutta, ja uudet omistajat saivat antaa niille minkä tahansa merkityksen (tai ei mitään merkitystä).

Kun Yoko myöhemminä vuosinaan suostui vastaamaan kysymyksiin *Cut Picesta*, hän luonnehti sitä antamisen voimaa kuvaavaksi spirituaaliseksi aktioksi ja mainitsi saaneensa innoitusta Buddhasta, joka oli eräässä inkarnaatiossaan luopunut omaisuudestaan ja valaistunut. Toisella kertaa Yoko sanoi teoksen käsittelevän haavoittuvuutta ja luottamusta ja kehottavan rauhaan. Esittämisen kokemuksesta hän on kirjoittanut: ”Tuntuu kuin siinä tavallaan rukoilisi. Tuntuu myös, että haluan uhrata itseni.” Kerran hän totesi: ”*Cut Picessa* menen transsiin, niin en sitten pelkää liikaa.” Yoko on kuitenkin myöntänyt, että uhmakkaasta stoalaisuudestaan huolimatta hän on joskus tärissyt. Yleisö ei pelkoa ole huomannut. Sen Yoko on osannut salata ja esiintynyt uljaasti, koska jo lapsena karaistui, kun hän kuumeessa maataessaan joutui ikkunasta katselemaan roviota roihuavaa Tokiota.

JOHDANTO

Valtameren lapsi

JOHNN LENNONISTA ja The Beatlesista on kirjoitettu tuhansia kirjoja ja artikkeleita, joissa Yoko Ono useimmiten nähdään karikatyyrina, kurioositeettina tai suorastaan konnana – salamyhkäisenä lumoojattarena, manipuloivana kieroilijana ja monkuen laulavana valetaiteilijana – joka hypnotisoi Lennonin ja hajotti popin/rockin historian merkittävimmän yhtyeen. Lennonin / The Beatlesin saaga kuuluu kaikkien aikojen suurimpiin tarinoihin, mutta Yokon osuus on jäänyt menestysyhtyeen varjoon, ja räikeä naisviha ja rasismi ovat painaneet sitä syvemmälle pimentoon.

Kun Yoko tapasi Johnin, John oli valtaisan maineensa huipulla. Lohkaistessaan, että The Beatles oli suositumpi kuin Jesus, hän ei edes pahemmin liioitellut.

Kun John tapasi Yokon, Yokokin oli saanut jonkin verran nimeä, Johniin verrattuna toki hyvin vähän, mutta oli hän jo ponnistanut kansainvälisiin avantgardepiireihin. Hänestä tuli John ja Yoko-käsitteen, maailman tunnetuimman muusikko-, taiteilija- ja rauhanaktivistiparin toinen puolisko. ”Rockmailman mystinen ihmemies ja se outo orientaalinainen leidi, jotka yhdessä näpertelevät

kummallisia musiikkikipaleita”, Lennon kuvaili yleisön käsitystä ”rouvastaan” ja itsestään.

Yokon parjaus alkoi heti. The Beatlesin päämajan, levy-yhtiö Applen talon edustalla Lontoossa kärkkyi yhtyeen faneja, jotka hänen ilmaantuessaan paikalle huusivat solvauksia ja käskivät painumaan takaisin kotimaahansa. Yokoa haukuttiin ”rumaksi japsiksi”.

Rasistisia ja seksistisiä kommentteja tuli myös lehdistöltä, yhtyeen lähipiiriltä ja toisilta beatleilta. ”Miehet, jotka kokivat Yokon uhkaksi, haukkuivat häntä selän takana kylmäksi ämmäksi – ja koko porukka koki”, kertoi yhtyeen kanssa työskennellyt ystävä, muusikko ja taiteilija Klaus Voormann myöhemmin. John toi Yokon mukanaan äänitysstudioon The Beatlesin soittosessioihin, ja vuonna 2021 Paul McCartney myönsi haastattelija Terry Grossille: ”Eipä kukaan meistä ilahtunut, pikemminkin meitä ihmetytti tyyliin: ’Kukas tuo on? Ja miksi mimmi istuu minun vahvistimeni päällä?’” 1970-luvun alussa Yoko oli talkshow-isäntä Dick Cavettin mukaan ”yksi kiistellyimmistä naisista sitten Windsorin herttuattaren”. Toimittaja Ray Connolly päivitti taannoin viittauksen Buckinghamin palatsiin: ”Meghan Marklen kohtelua hänen ja prinssi Harryn seurustelun alkuaikoina ei voi verratakaan vihaan, jonka Yokon ja Johnin suhde kirvoitti Yokoa kohtaan.”

Yokon itsenäistä elämää ja työtä ei yleensä noteerattu; hänet sivuutettiin yhdentekevänä. Mielenkiinto kohdistui vain ja ainoastaan siihen, millä tavoin hän vaikutti Lennoniin ja The Beatlesiin. Useimpien ihmisten käsitys Yokosta on pohjautunut kuluneisiin, sensaatiohakuisiin ja seipitettyihin versioihin saagasta, joka alkoi hänen tavatessaan Johnin ja päättyi Johnin murhaan. Se ajanjakso rajoittuu neljäentoista Yokon elämän yli yhdeksästäkymmenestä vuodesta.

YOKON TARINA ALKAA Tokiosta. Lapsena hän eli aineellisessa yltäkylläisyydessä mutta lämmön niukkuudessa. Vanhemmat jäivät etäisiksi ja suhtautuivat tyttärensä usein jopa penseästi, jos edes olivat läsnä. Yoko pidettiin erillään ikäisistään; kotona opetettiin, että hän oli toisille lapsille liian hyvä ja että hänestä yritettäisiin hyötyä. Yoko kaipasi rakkautta ja yhteyttä. Kumpaisenkin tarpeen jäädessä täyttymättä hän nuoruudessaan kasvatti kovan kuoren ympärilleen. Aikuisen Yokon pidättyvyys leimattiin usein ylimielisyydeksi, mutta sen taakse kätkeytyi viiltävää kaipausta ja surua.

Vanhempien tunnekylläisyys ja Yokon monet traumaattiset tapahtumat heijastuivat laajasti hänen elämäänsä ja luovaan työskentelynsä. Sodan syttyessä vuonna 1941 hän oli kahdeksanvuotias. Kahdentoista ikäisenä hän koki Tokion palopommitusten kauhut, ja seuraavat syvät jäljet jätti evakkoaika maaseudulla, missä Yoko joutui hankkimaan ruokaa kerjäämällä ja vaihtokaupalla. Evakosta kotiin palatessa Tokio oli raunioina.

Yoko varttui kahtaalla, Japanissa ja Yhdysvalloissa, ja tunsu itsensä vieraaksi niin idässä kuin lännessä. Teininä hän kävi kahta eliittikoulua, joissa suoriutui erinomaisesti, vaikka oli ahdistunut, masentunut ja yksinäinen. Hän yritti itsemurhaa useammin kuin kerran. Lopulta paras turva löytyi omasta mielikuvituksesta ja taiteesta.

Yoko opiskeli tukiolaisessa ja newyorkilaisessa yliopistossa, mutta jätti molemmissa opinnot kesken. Muutettuaan Greenwich Villageen hän ryhtyi edistämään vallankumousta sekä taideajatelussa että taiteentekemisessä. Kuraattori, kriitikko ja taidehistorioitsija Hans Ulrich Obristin mukaan Yoko ei ole koskaan halunnut rajoittua vain yhteen taidemuotoon. ”Hän on taidemaalari, runoilija, kuvanveistäjä, elokuvantekijä, arkkitehti ja kirjailija, eikä häntä ensin hyväksytty mihinkään näistä maailmoista. Vastustusta oli myös avantgardistisissa piireissä.” Sielläkin Yoko jakoi mieliteitä laulajana, käyttämällä ääntään uikuttavana instrumenttinaan

– riitasointuisesti, ulvoen, kirkuen, yltäen tuskan syvyyksiin ja ekstaasin korkeuksiin. Hänen taiteensa sai jonkin verran ihailijoita, mutta sitäkin enemmän halveksuntaa.

Alkuvuosien yleisöjen tympeyden (ja uuden itsemurhayrityksen) jälkeen hän kuitenkin ponnisti eteenpäin paremmin onnistuen. Kun Yoko vuonna 1966 kohtasi Lontoossa maailmankuulun artistin John Lennonin, hänen teoksiaan jo suitsutettiin sekä siellä että New Yorkissa. He tapasivat, kun John tuli katsomaan Yokon teoksia. ”Siitä ’tapauksesta’ puhuttiin piireissä, Amerikasta oli kuulemma tullut joku japanilainen avantgardetaiteilija. Se nainen oli kova sana”, John muisteli vuosikymmeniä myöhemmin. ”Etukäteen huhuttiin jotain mustista kangaspusseista, ja ajattelin että joo, silkkaa seksiä: daideelliset orgiat! Hienoa! No, olihan se timangia, muttei sellaista kuin olin kuvitellut.”

Ykon provosoivat työt kiehtoivat Lennonia sekä yleisöä, joka halusi provosoitua, mutta raivostuttivat valtavirtaa, jota niiden ääreen saapui The Beatlesin kautta. Ykon ja Johnin tapaamisvuonna The Beatles oli listoilla pop-kappaleillaan ”Paperback Writer” ja ”Yellow Submarine”; Yoko jatkoi ulina- ja ujellusesityksiään ja sai ihmisiä menemään kangaspusseihin. Hän teki myös elokuvan nimeltä *No. 4 (Bottoms)*, joka sisälsi satojen alastomien pakaroiden kuvia eikä mitään muuta.

John oli niihin aikoihin alamaissa – henkisessä puristuksessa ja miltei umpikujassa niin beatlana kuin avioliitossaan. Häneen puri Ykon installaatioiden valoisuus ja huumori, ja niiden viestit koskettivat. John totesi joskus, että koska Yoko ilmaisi itseään niin ytimökkäästi, niin paljaasti, moni ei hänen taidettaan kestänyt. ”Kuten ei kestitty Van Goghiakaan”, John sanoi. ”Sellainen, mikä on liian totta, tekee kipeää”.

He rakastuivat, ja Johnista tuli Ykon paras liittolainen, ystävä ja työkumppani. Yoko tunsii löytäneensä toisen puoliskonsa. Se antoi

toivoa sellaisesta onnesta, jota hän ei ollut uskonut mahdolliseksi. Hän ei ollut koskaan kokenut samanlaista rakkautta ja yhteyttä kuin Johnin kanssa. Tuli turvallinen olo. Tuska ja yksinäisyys hellittivät. Siksi Yoko järkyttyikin, kun lehdistö ja yleisö heidän suhteensa vuoksi hyökkäsi hänen kimppuunsa, ja kun The Beatlesin hajottua häntä siitä hyvästä syytettiin ja paneteltiin.

Julkisen parjauksen haavoittamana Yoko omistautui sydämenasioilleen: taiteelle, musiikille, aktivismille – ja rakastetulleen. Seurasi toistakymmentä vuotta omia projekteja sekä yhteisteoksia. Sekä yksin että Johnin kanssa tehdyssä taiteessa näkyivät Yokon myönteisyyden ja toivomusten täyttymisen teemat. ”Imagine” ja ”Give Peace a Chance” kumpusivat hänen työstään ja ajatuksesta, ja monet heidän rauhanprojekteistaan pohjasivat hänen taiteen ja aktivismin filosofiaansa. ”Se tempaus tuli suoraan Yokolta”, mainitsi John puhuessaan heidän kuuluisista sänkymielenosoituksistaan.

He tekivät yhdessä töitä riehakkaiden, hauskojen, syvällisten ja inspiroivien tapahtumien sekä musiikin, taiteen ja poliittisen toiminnan parissa, usein näitä yhdistellen. Yokosta ja Johnista tuli luultavasti maailman tunnetuin pariskunta. Välillä he erosivat – puolentoista vuoden jaksoksi, jolle John veisteli nimen ”Lost weekend”, kadotettu viikonloppu, – mutta palattuaan yhteen he omistautuivat toisilleen entistäkin intensiivisemmin. Vuonna 1975 Yoko ja John saivat lapsen, Sean Taro Ono Lennonin. Vuosikymmenen lopussa Yoko oli onnellisempi kuin koskaan elämässään.

Sitten tapahtui murha, josta kuultiin ympäri maailman. Työväenluokan sankari oli kuollut. Murhe mursi Yokon, joka oli viime hetkilläkin ollut rakkaansa rinnalla.

Veriteko osoitti hänen koko ajan olleen oikeassa: maailma on vaarallinen paikka. Eikä musertava isku jäänyt ainoaksi. Johnin kuoleman jälkeisinä vuosina Yokoä petettiin, ryöstettiin

ja kiristettiin ja hänen henkeään uhattiin. ”Vaikka Yoko jotenkin jaksoi jatkaa taiteilijana ja Seanin äitinä, ilmassa tuntui roikkuvan muistutus: ’Oletko sinä seuraava? Vaaniiko joku jo sinua?’” Tähän tapaan noita aikoja kuvaili ystävä, toimittaja Barbara Graustark, joka vuonna 1980 haastatteli Yokoja ja Johnia Newsweekille ja myöhemmin toimitti henkilökuvan Yokosta New York Timesille.

Vaikeuksien keskelläkään Yoko ei lopettanut työntekoa. Hän pani alulle hankkeita, jotka ovat oivallisesti onnistuneet suojelemaan Johnin henkistä perintöä ja säilyttämään hänet merkityksellisenä hahmona. Vaikka Yokon taide vastaisuudessa väistämättä yhdistettäisiin surmattuun idoliin, hän aloitti silti itsenäisellä urallaan uuden vaiheen. Myytti The Beatlesin hajottaneesta naisesta eli sitkeässä, mutta ajan oloon vahvistui arvostava näkökulma ja narratiivi, joka korjasi kliseisiä ja seksistisiä käsityksiä.

Iso, monenkirjava joukko kuvataiteilijoita, muusikoita, kriitikoi- ta ja historioitsijoita tunnusti omalla alallaan Yokon uranuurtajaksi. Uudelleenarviointi sai alkunsa taidemaailmassa. Vuodesta 2000 lähtien monet maailman suurimmista museoista ovat järjestäneet Yokon retrospektiivejä. Venetsian biennaalissa vuonna 2009 hän sai elämäntyöstään Kultaisen leijonan. Guggenheim Bilbaon näyttelystä vuonna 2014 kirjoittaessaan taidekriitikko Jonathan Jones kysyi retorisesti: ”Liekö sellaista nykyaikaisen taiteen suuntausta, jossa Yoko ei olisi ollut edelläkävijä?” Tähän mennessä laajin retrospektiivi, *Yoko Ono: Music of the Mind*, avattiin Tate Modernissa Lontoossa vuonna 2024, jolloin hän oli yhdeksänkymmentävuotias. Financial Times antoi jo arvostelun otsikossa täyden tunnustuksensa: ”Käsitetaiteen tiennäyttämä saa ansaitsemansa arvot”.

Yokon musiikkiakin arvioitiin uudelleen. Hänen varhaisten albumiensa uusintajulkaisut oli aiemmin sivuutettu tai lytätty, mutta nyt niitä ihailtiin. Monenlaiset muusikot suitsuttivat häntä.

”Ensimmäinen naispunkrokkari”, kehui Kurt Cobain. ”Yoko oli edelläkävijä taideterroristina: tekijä jonka teoksissa syvään moraaliiin yhdistyy konfliktia ja shokkia”, Pete Townshend totesi John Lennonista kirjoitetuissa muistelmissa. Vuonna 2020 poplaulaja Miley Cyrus tatuoi olkapäähänsä Yokolta saamansa viestin ja hänen allekirjoituksensa. Ja Kim Gordon kiteytti: ”Vielä nykyäänkin Yoko on radikaaleimpia muusikkoja. Hän on niin paljon aikaansa edellä.”

2000-luvulla Yokon kappaleiden remixejä alettiin soittaa klubeilla ja baareissa ympäri maailmaa, ja kun kolmetoista hänen levyään oli yltänyt Billboardin tanssiklubilistojen ykköseksi, New York Times kruunasi hänet ”nu-discon kuningattareksi”.

Niihin aikoihin Yoko teki jatkuvasti musiikkia huippuartistien kanssa. Hänen vaikutuksensa tunnustivat muun muassa Kim Gordon, Patti Smith, Thurston Moore, Laurie Anderson, Lady Gaga ja RZA. ”Kun kaikki huomio keskittyi The Beatlesiin, kokeellisella puolella Yoko – kimpassa John Cagen ja muiden kanssa – loi uutta: sekä kauniita, hauraita lauluja että rajuja biisejä sotaa ja epäinhimillisyyttä vastaan”, huomautti David Byrne.

Myös suhtautuminen Yokon elinikäiseen poliittiseen toimintaan on muuttunut. Vaikutusvaltaisena aktivistina Yoko on omistautunut aseväkivallan kitkemiseen, maailman nälän voittamiseen, ydinaseiden eliminointiin sekä naisiin kohdistuvan väkivallan paljastamiseen ja lopettamiseen. Hänet muistetaan aids-tietoisuuden levittäjänä ja hoitoa tarvitsevien tukijana. Hänet tunnetaan luontoa kunnioittavista teoksista ja ympäristöaktivismista. Laajinta tunnustusta hän on saanut rauhantyöstään: yli puolen vuosisadan performansseista, lauluista, juliste- ja mainostaulukampanjoista, elokuvista, installaatioista, mielenosoituksista, kirjoituksista ja muusta aktivismista. ”Meillä oli Ono jo ennen kuin tuli Bono”, riimittelee Rich Thomas vuonna 2011 Magnetic-lehdessä.

TÄMÄ TARINA KERTOO SELVIYTYMISESTÄ.

Se kertoo niistä, jotka näkevät ja ajattelevat toisin kuin muut ja joutuvat siksi kärsimään. Se kertoo rauhan unelmasta.

Tokiossa sotien välissä syntynyt Yoko Ono kasvoi taiteilijaksi maailman merkittävimpien metropolien avantgardepiireissä. Hän tuli tunnetuksi urauurtavana artistina, aktivistina ja feministinä, mutta silti jotkut muistavat hänet yhä naisena, jonka väitetään hajottaneen The Beatlesin.

Nykyään Yoko Ono on kenties tunnetumpi kuin koskaan. Nimekkäät nykyaikataiteilijat ovat nostaneet hänet esikuvakseen, hänen taidettaan voi nähdä maailman kuuluisimmissa taidemuseoissa ja hänen musiikkinsa löytää yhä uusia kuulijoita 2020-luvulla.

”Vuosikymmenten ystävyysten jälkeen tiedän, millainen hän on, ja olen tehnyt parhaani näyttääkseni sen.”

KIRJAILIJA DAVID SHEFF

	
www.johnnykniga.fi	99.1 978-951-0-47978-0